

MILLIY QADRIYATLARIMIZNING TARBIYADAGI O‘RNI

Quvondiqov Rustam

Ixtisoslashtirilgan ta’lim muassasalari agentligi tizimiga qarashli

Hamid Olimjon va Zulfiya nomidagi ijod maktabi tarbiyachisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada O‘zbekiston xalqining boy madaniy merosi, urf-odatlar, an‘analari, milliy qadriyatlari tarbiya jarayonida qanday o‘rin tutishi yoritilgan. Milliy qadriyatlar yosh avlodga milliy o‘zlikni anglash, Vatanga sadoqat, hurmat, insof, vatanparvarlik va mehnatsevarlik kabi fazilatlarni singdirishda muhim vosita hisoblanadi. Maqolada ayniqsa oilaviy tarbiya, maktab ta’limi va mahalla institutining bu boradagi roli misollar asosida tahlil qilinadi. Shuningdek, globallashuv sharoitida milliy qadriyatlarga tahdid soluvchi omillar va ularga qarshi kurashishning ma’naviy-ma’rifiy yo‘llari ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: Milliy qadriyatlar, tarbiya, oila, an‘ana, urf-odat, yoshlarga tarbiya, ma’naviylik, vatanparvarlik, o‘zlikni anglash, globallashuv.

Har bir xalqning o‘ziga xos madaniyati, qadriyatlari va tarixiy tajribasi mavjud. O‘zbekiston xalqi ham asrlar davomida shakllangan, urf-odatlar, an‘analar, axloqiy me‘yorlar tizimini yaratgan. Aynan mana shu qadriyatlar bugungi kunda yosh avlod tarbiyasida beqiyos o‘rin tutadi. Bugungi globallashuv, axborot oqimi kuchaygan davrda milliy qadriyatlarning ahamiyatini yoshlarga yetkazish dolzarb vazifalardan biridir.

Milliy qadriyatlar – bu xalqning tarixiy xotirasi, hayotiy tajribasi, ijtimoiy hayotdagi munosabatlar tizimidir. Bu qadriyatlar o‘z ichiga halollik, insof, sabr-toqat, ota-onaga hurmat, mehmondo‘stlik, vatanparvarlik kabi ezgu fazilatlarni oladi.

Tarbiya jarayonida ushbu qadriyatlarni singdirish bolaning shaxs sifatida kamol topishida asosiy omildir. Oila bu borada asosiy tarbiya o‘chog‘i bo‘lib, har bir ota-ona o‘z farzandiga milliy qadriyatlar asosida tarbiya berishi lozim. Maktab esa bu qadriyatlarni mustahkamlovchi, kengaytiruvchi muhim ijtimoiy institut hisoblanadi.¹

Mahalla institutining ham tarbiyaviy ahamiyati beqiyos. Mahallada o‘tkaziladigan ma’naviy-ma’rifiy tadbirlar, ota-onalar bilan ishlash, yoshlar bilan suhbatlar orqali milliy qadriyatlar singdiriladi.

Shuni ham aytish joizki, jamiyatda ta’lim va tarbiya tizimi inson shaxsini har tomonlama yetuk qilib shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, uning ma’naviy-axloqiy negizlari ta’limning mazmun va mohiyatini chuqurroq anglashga xizmat

¹ Sodiqov A. Oila va tarbiya asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2016.

qiladi. Ma'naviy tarbiya deganda, eng avvalo, insonning jamiyat oldidagi burchini anglab yetishi, o'zining xulq-atvorini ijtimoiy taraqqiyot darajasiga muvofiq holda boshqarishi tushuniladi. Bu jarayon jamiyat tomonidan qabul qilingan axloqiy me'yor va talablarni bajarishdagi mas'uliyatni his qilish orqali amalga oshadi.

Bunday tarbiya jarayonida inson nafaqat axloqiy qoidalarini bilib oladi, balki ularni ichki ishonch — e'tiqod darajasiga ko'taradi. E'tiqod esa faqatgina bilimga asoslanmasdan, balki chuqur his-tuyg'ular va hayotiy tajriba bilan mustahkamlanadi. Shu bilan birga, o'quvchilarda jamiyat a'zolariga nisbatan hurmat va ehtirom bilan munosabatda bo'lish kabi fazilatlar shakllanadi. Ma'naviy-axloqiy tarbiyaning asosiy maqsadi — insoniy xislatlarni chuqur singdirish va bu xislatlarni kundalik hayotda ifoda eta olish qobiliyatini rivojlantirishdir.

So'nggi yillarda ma'naviy-axloqiy tarbiya yo'nalishida muhim o'zgarishlar kuzatildi. Xususan, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni tiklash masalasi kun tartibiga jiddiy qo'yildi. Bu esa ta'lim-tarbiya tizimida tub islohotlar zarurligini ko'rsatdi. Shu nuqtayi nazardan qaraganda, ta'lim va tarbiyaning milliy ma'naviy negizlari haqida fikr yuritganda, avvalo, oila institutining o'rnini va roli e'tibordan chetda qolmasligi kerak. Zero, inson ilk bor aynan oilada tarbiya oladi, hayotiy qadriyatlar, urf-odatlar va odob-axloq qoidalari bilan tanishadi.

Asrlar davomida shakllangan an'anaviy qadriyatlarimiz, ota-bobolarimizdan meros bo'lib kelayotgan axloqiy tamoyillar yosh avlodni barkamol inson sifatida voyaga yetkazishda beqiyos ahamiyat kasb etadi. Insonning hayoti yagona va bebaho bo'lgani bois, uni mazmunli o'tkazish, o'ziga va boshqalarga foydali bo'lgan hayot tarzini tanlash milliy va umuminsoniy qadriyatlardagi eng muhim g'oyalardan biridir. Shu sababli ham ko'plab xalq rivoyatlari, hikmatlar, pand-nasihatlar hayot mazmuni va qadriyatlar haqida chuqur fikr yuritishga undaydi.

Shuningdek, zamonaviy ta'lim muassasalarida ham o'quvchilarga qadriyat sifatida yondashish — pedagogik yondashuvning muhim jihatlaridan biri hisoblanadi. Ta'limning zamonaviy tamoyillari orasida insonparvarlik va demokratlashtirish g'oyalari asosiy o'rinda turadi. Bu tamoyillar o'quvchiga shaxs sifatida hurmat bilan qarash, uning fikrini qadrlash, ta'lim jarayonini erkin va ochiq muhitda olib borishni talab etadi.

Ma'naviy-axloqiy tarbiyada yuksak qadriyatlar qatorida erkinlik alohida ahamiyatga ega. Erkinlik shaxsiy rivojlanish, o'z fikrini erkin ifoda etish va tanlov imkoniyati bilan chambarchas bog'liq. Ta'lim tizimini demokratlashtirish orqali o'quvchining erki va huquqlari hurmat qilinadi. Bu esa, o'z navbatida, ularda mas'uliyat hissini uyg'otadi, ongli ravishda intizomga amal qilish va o'zini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Ya'ni, ma'naviy-axloqiy tarbiya — nafaqat axloqiy fazilatlarni o'rgatuvchi vosita, balki jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biridir. Bu tarbiya orqali

yoshlar nafaqat bilimli, balki yuksak insoniy qadriyatlar egasi sifatida voyaga yetadi. Demak, ta’lim-tarbiya tizimida ma’naviy-axloqiy yondashuvni chuqurroq anglash va uni amalda tatbiq etish bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridandir.

Globallashuv va internet axborot oqimi natijasida xorijiy madaniyatlarning yoshlar ongiga salbiy ta’siri kuchaymoqda. Ayrim yoshlar orasida o’z madaniyatiga nisbatan befarqlik, xorijiy turmush tarziga taqlid qilish holatlari uchramoqda. Bu holat milliy qadriyatlarni mustahkamlash, ularni zamonaviy sharoitda targ’ib qilishni talab etadi.

Zamonaviy davrda yoshlar ongini mustahkamlash va ularni turli zararli g’oyalardan himoyalashda milliy g’oya alohida o’rin tutadi. Bu g’oya yoshlarda begona mafkuralarga qarshi turish ko’nikmasini shakllantirish barobarida, ularni milliy qadriyatlarimizni qadrlashga, asrashga va ularga hurmat bilan yondashishga undaydi.

Shuningdek, yosh avlod bilan bog’liq muammolarni bartaraf etishda milliy va taraqqiyotga xizmat qiluvchi diniy qadriyatlardan foydalanish, ularni zamonaviy demokratik tamoyillar bilan uyg’unlashtirish orqali har tomonlama yetuk, barkamol shaxsni tarbiyalash bugungi kunda yurtimizda dolzarb masalaga aylangan. Shu bilan birga, yoshlarni ma’naviy jihatdan himoyalashga qaratilgan aniq mexanizmlarni ishlab chiqish ham muhim yo’nalishlardan biri sifatida e’tiborga olinmoqda.

Xulosa qilib aytganda, milliy qadriyatlar – bu xalqning ruhiy boyligi va istiqboli garovi. Yosh avlodga ushbu qadriyatlarni yetkazish orqali sog’lom, vatanparvar, ma’naviy yetuk jamiyatni barpo etish mumkin. Shu bois tarbiya tizimida milliy qadriyatlarning o’rnini mustahkamlash dolzarb va zaruriy masala bo’lib qolaveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sodiqov A. Oila va tarbiya asoslari. – Toshkent: O’qituvchi, 2016.
2. Xo’jayev M. Milliy qadriyatlar va tarbiya. – Toshkent: Ma’naviyat, 2015.
3. A’lamova M. Ma’naviyat va ma’rifat asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.
4. Qurbonova D. Mahalla va tarbiya tizimi. – Toshkent: Ma’naviyat, 2020.
5. Jo’raev M. O’zbek xalqining ma’naviy qadriyatlari. – Toshkent: Fan, 2009.